

Opptrappingsplanen mot vold og overgrep

SNAKKE - Bekymringssamtalen med barn

Digital opplæringsplattform

www.snakkemedbarn.no

Oppvekstkongressen, Bodø, 3.4.2019

Spesialkonsulent Jens Salamonsen, Regionalt ressursenter om vold, traumatisk stress, selvmordsforebygging og tvungen migrasjon, RVTS Nord

RVTS

- 5 sentre – Tromsø, Trondheim, Bergen, Kristiansand og Oslo

RVTS Nord – fagteam:

- Vold og seksuelle overgrep
- Selvmordsforebygging
- Flyktningehelse og tvungen migrasjon

Årlige tilskuddsbrev (oppdragsbrev): Hdir og Bufdir

Vold i nære relasjoner rammer mange

- ✓ 3 av 10 jenter og 4 av 10 gutter har opplevd minst en volds- og overgrepshendelse gjennom barndommen
- ✓ 15 prosent av voksne har opplevd mindre alvorlig vold fra partner (menn og kvinner)
- ✓ 6 prosent kvinner har opplevd alvorlig vold fra partner
- ✓ 1 av 10 kvinner har opplevd å bli voldtatt i løpet av livet

(NKVTS, 2015 – Bufdir, 2018)

Føringer i lovtekst

- ✓ Kommunene er pliktig til å *forebygge, avdekke og avverge* vold og seksuelle overgrep
- ✓ Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-3 a
- ✓ Krisesenterlovens § 4 forplikter til *samordnet oppfølging* av voldsutsatte

SNAKKE og Jeg vet

3.2.1.4.11

*«Fylkesmannen skal bidra til å gjøre
Opptrappingsplanen mot vold vold og overgrep kjent
i kommunene, jf. FN's barnekonvensjon, Art. 19
Beskyttelse mot misbruk.*

*Fylkesmannen skal i 2019 særlig bidra til at
kommunene tar i bruk de voldsforebyggende
verktøyene «Jeg vet» og «SNAKKE»»*

Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017 – 2021)

- **Samordning av voldsarbeidet** – på statlig, regionalt og kommunalt nivå
- **Kommunale eller interkommunale handlingsplaner** om vold og seksuelle overgrep
- **Digitale opplæringsplattformer** – voldsforebyggende og livsmestringsfremmende opplæring (Bufdir):
  - ❖ *Jeg Vet* – læringsressurs for alderstilpasset opplæring i barnehage og skoler (grunnskole og videregående)
Vold, mobbing, seksuelle overgrep, rettigheter for vern og hvem barn kan snakke med (Salaby, Gyldendal)
  - ❖ *SNAKKE* – opplæringsplattform i samtalen med barn og unge der det er bekymring for at barnet er utsatt for omsorgssvikt, vold eller overgrep. Øving i samtalen med bruk av spillteknologi/simulerte samtaler

Opptrappingsplanen, forts.

- **Behandlingstilbud til unge overgripere** (barn med problematisk eller skadelig seksuell atferd):
AIM-kurs: basiskunnskaper, utredning og behandling
Kompetanseteam (BUP, Statens barnehus, Konfliktrådet og RVTS)
- **TryggEst:** Vern av risikoutsatte voksne: eldre, personer med funksjonsnedsettelse, rusproblemer, fysisk eller psykisk sykdom o.a. (Bufdir.)
- **Krisesentertilbudet i kommunene**
- **Tidlig inn:** Opplæring i bruk av kartleggingsverktøy og samtalemotodikk i møte med gravide og småbarnsforeldre (jordmødre, helsesykepleiere og fastleger)
- **Vold og overgrep i samiske samfunn:** Likeverdige tjenester, språk- og kulturtilpasset undervisning (oversettelse)

Opptrappingsplanen, forts.

- **0-24-samarbeidet og Læringsnettverket (KS):**
RVTS deltar i et samarbeid med KS, fylkesmannen og fylkeskommunen i Finnmark. Jeg Vet og SNAKKE skal lanseres. Aktuell modell for andre fylker?
- **Samtaler med barn:**
Henvendelse fra to læringsnettverk i Nordland om undervisning til barneverntjenesten – opplæringspakke utvikles i samarbeid med RKBU
- **Spredning av Sinnemestring Brøsetmodellen (SMB):**
I et helhetlig tilbud til familier som lever med vold skal det Samlingsbasert utdanning. Tidligere størst rekruttering fra familievern og kriminalomsorg. På årets kull flere deltakere fra kommunal sektor (barnevern og rus og psykiatri)

Hvorfor SNAKKE?

- Barn skal bli sett og hørt
- Vold og seksuelle overgrep er skadelig og noen ganger farlig
- Barn og unge utsettes for vold og overgrep av foreldre og andre foresatte, fra voksne tillitspersoner og andre barn og ungdom
- Alt for få overgrep avdekkes og meldes
- Det gjøres gjennomgående for lite for å forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn

Undersøkende og utviklingsstøttene samtaler

- Undersøkende samtale – avdekkingsamtale, ***bekymringssamtale***
  - før en potensiell strafferettslig prosess/tilrettelagt avhør (rettslig prosess)
  - generell metodikk for god kommunikasjon for å gjenkalle hendelser og sette ord på sine erfaringer og følelser
- Metodikk som kan brukes i alle typer samtaler
- Utviklingsstøttene samtaler – støttesamtaler, terapeutiske samtaler

Påliteligheten i barns utsagn

- Ikke vitenskapelig belegg for å mene at barn er mindre pålitelig enn voksne
- Barn dikter ikke opp historier om vold og seksuelle overgrep
- Pålitelighetsproblemet blir i større grad forstått i lys at barn holder tilbake sine erfaringer
- Barn i alle aldre kan gi feil informasjon hvis de blir utsatt for emosjonelt press eller forventninger fra voksne, ledende spørsmål og får misvisende og feil i informasjon (validitet – påliteligheten/gyldigheten i informasjonen)
- Tilrettelegging av samtalesituasjonen og de rette spørsmålene er avgjørende (trygghet, respekt, interesse, nærhet, empati)
- Barnets forhold til nære omsorgspersoner, støtten de får etter at de har fortalt om sine opplevelser og om barnet blir trodd og beskyttet vil innvirke på *om de forteller og hvordan de forteller*

Forskningsbasert samtalemotodikk benyttet i *bekymringsamtalen* - kjennetegn

- *Snakk med barnet – la ikke redselen for å gjøre feil forhindre deg!*

Om metoden:

- Øker informasjonen ved å gi barnet gode muligheter til å uttrykke seg i *fri fortelling*, uten å bli unødvendig ledet
- Den mest pålitelige informasjonen kommer i *fri fortelling*
- Informasjon fremskaffes ved bruk av *åpne spørsmål*
- Forsøk å unngå ledende spørsmål
- Samtalen bør være minst mulig fortolkende eller preget av den voksnes antagelser og meninger
- Til forskjell fra andre metoder er det en sterke vektlegging av *pålitelighetsaspektet* – informasjonen fra barnet skal være valid slik at den kan legges til grunn for *rettslige prosesser*

(«Samtaler med barn», Folkehelseinstituttet, 2015 og «Den vanskelige samtalen», Langballe, Gamst, Jacobsen, 2010)

Kjennetegn

- Når en går til en bekymringsamtale (i barnehage, skole, helsestasjon....) må en være bevisst på at samtalen kan utløse *tilrettelagt avhør* og en strafferettslig prosess.
- Derfor skal den *den avdekkende delen* i samtalen avrundes når en har tilstrekkelig informasjon til å ta saken til barnevern eller politi (konsultasjon eller melding)
- Barn og ungdom som har gitt informasjon som utløser meldings-/avvergeplikt trenger *omsorg* (tenk at du flytter fokus «fra avdekking til omsorg»)
- Bekymringsamtalen er ikke et avhør – det er politiet som gjennomfører (tilrettelagte) avhør av barn
- DCM i en avhørssituasjon tillater i visse tilfeller bruk av det som kan oppfattes som ledende spørsmål – noen ganger illustrert som en trakt der ledende spørsmål er nederst i trakten. Ledende spørsmål skal ikke benyttes i bekymringsamtalen utenfor en avhørssituasjon.
- Det er ikke å regne som et ledende spørsmål å følge opp barnets utsagn hvis en bruker barnets ord/formulering, f.eks.: «*Du sa at mor slår og roper. Fortell mer om det*» eller «*Du sa i sted at mor slår og roper. Hva skjer når hun gjør det?*» I metodikken kalles dette gjentakelser som følges opp med et åpent spørsmål.

Bekymringsamtale, faseorientert tilnærming

Ulike faser:

- Forberedelse

- Kontaktetablering
- Introduksjon til det fokuserte temaet
- Fri fortelling
- Å avslutte samtalen

- Oppfølging

Forberedelse til bekymrings samtalen

- Hvordan er mitt forhold til barnet
- Hva vet jeg og tenker jeg om barnets situasjon
- Hvem kan være til hjelp før og etter samtalen
- Hva gjør situasjonen med meg?
- Hvordan vil jeg formulere meg?
- Hvordan kan jeg komme til å reagere om jeg hører noe ubehagelig? (egne reaksjoner)
- Hva kan samtalen føre til for barnet?
- Hva kan samtalen komme til å føre til av profesjonelle tiltak?
  - I barnevernet, politi, helse
- Hva kan samtalen føre til av informasjon og samarbeid med foreldre?
- Snakk/forbered deg ved hjelp av kollega. Ta kollega med i samtalen?

Forberedelse

Praktisk:

- Planlegg sted/rom (rolige og trygge omgivelser). Sitt uforstyrret.
- Sett av god tid til samtalen (må følge barnets tempo) og tid til evt. oppfølging/arbeid etter samtalen.
- I bekymringsamtalen kan det være en fordel å være to (snakker, skriver, snakker med hverandre)
- Tenk på hvordan du vil være og sitte (aldersadekvat)
- Ha evt. tegnesaker tilgjengelig
- Ta med skrivesaker til deg selv for å kunne:
  - Notere ned dine spørsmål/innspill.
  - Notere ned hva barnet sier og evt. måten barnet responderer på. Forklar hvorfor.
- Andre forberedelser?

Kontaktetablering

Avhenger av hvilket forhold du har til barnet. Hvis du ikke kjenner eller har hatt lite kontakt med barnet, - ta deg god tid til å opprette kontakt før du introduserer det fokuserte temaet.

Eksempel:

- Barnet kan få fortelle om alminnelige temaer fra det som har skjedd i barnehagen denne dagen
- Legger grunnlag for kontakt, slik at barnet stimuleres til å ville fortelle
- Viser at du har til hensikt å lytte
- Det forteller barnet at dette er en samtale hvor begge bidrar

Introduksjon til det fokuserte temaet

Eksempel:

- Tidligere i dag sa du til meg ..... og vi snakket da om at vi skulle møtes her på kontoret
- Anne har fortalt meg at du gråt og ikke ville inn i barnehagen..... . Hun var bekymret og ønsket at jeg skulle snakke med deg.....

Fri fortelling – overordnet mål

- Å oppnå informasjon gjennom barnets frie fortelling
- Å oppnå detaljert informasjon
- Å oppnå pålitelig informasjon

Barn som ikke vil snakke om det vanskelige

Barn kan si at de ikke husker eller ikke vil snakke om det de har vært inne på tidligere:

- Du kan si «at du vet at barn ofte ikke vil fortelle fordi de er redde for hva som skjer når de forteller» og
- «Jeg lurer på om det kanskje er slik for deg?»

Hvis barnet da forteller eller bekrefter et tidligere utsagn, er det viktig å rose han/henne for å være modig som har fortalt.

Husk å ikke presse barnet

Fremmende	Hemmende
Åpne spørsmål <ul style="list-style-type: none"> • Imperativ form • Deskriptiv form 	Lukkede spørsmål <ul style="list-style-type: none"> • Ja/nei-spørsmål • Årsaksorientert form • Vid og generell
Ikke-ledende <ul style="list-style-type: none"> • Nøkkelspørsmål / referanse til tidligere utsagn 	Ledende <ul style="list-style-type: none"> • Ledende spørsmål til forventet svar • Valgspørsmål • Projisering • Selektiv bekreftelse
Aktiv lytting <ul style="list-style-type: none"> • Pauser, stillhet • Bekreftelse • Gjentakelse • Oppsummering • Verbalisering 	Passiv lytting <ul style="list-style-type: none"> • Overhøring • Tvil/benektning • Plutselig skifte av tema • Press/kjøpslåing og moralisering
Klargjørende <ul style="list-style-type: none"> • Sonderende spørsmål • Personlig form / jeg-budskap • Barnets språk • Speiling • Metakommunikasjon • Nåtidsform 	Tilslørende <ul style="list-style-type: none"> • Utspørring • Du-form • Voksant språk • Flere spørsmål • Repeterende spørsmål

Åpne spørsmål

Åpne spørsmål skal oppmuntre til en fri og spontan fortelling. Spørsmålene er direkte, og oppfordrer barnet til å svare. Åpne spørsmål formuleres slik at de inviterer til alternative svarmuligheter.

Åpne spørsmål kjennetegnes ved *bydende* (befalende, imperativ) form eller *beskrivende* (deskriptiv) form.

- Fortell meg hva som har skjedd?
- Du sier det gjør vondt. Hvordan vondt gjør det?

Spør ikke: *Kan du* fortelle hva som har skjedd? Leder lett til at barnet velger bort å fortelle.

Bydende form (befalende form)

B: Jeg var alene om kvelden, da var jeg veldig redd

V: Fortell meg om det, så godt du kan...

(bruk egen dialekt, f.eks. «*si mer om det*» eller varier mellom *fortell*, *beskriv* og *si*)

Alternativer:

- Fortell meg om det, med dine egne ord
- Fortell slik at jeg forstår
- Beskriv..., så godt du kan
- Prøv å forklare..., prøv å fortell
- Si meg alt som hendte, så godt som du kan
- Tenk tilbake som om du er der... og fortell slik at jeg forstår
- Fortell meg mer om det

Beskrivende form (deskriptiv form)

B: Pappa var så sinna på mamma, Han velter stoler og bord.

V: Fortell meg hva som skjer når pappa velter stoler og bord?

Andre deskriptive formuleringer

- Hva gjorde du/hva gjør du da?
- Hva mener du/tenker du/kjenner du da?
- Hvordan skjedde det/skjer det?
- Hvordan redd blir du?
- Hvordan vondt var det/er det når dette skjer?
- Hvem var det?
- Du sier ekkelt, hvordan ekkelt?
- Hvordan er det å være deg da?

Nøkkelspørsmål – referanser til tidligere utsagn

Eksempel på nøkkelspørsmål:

- Du sa i sted at du følte deg trist. Hvordan trist var du?
- Du forteller meg at du kjørte til bestemor, fortell om bilturen!
- Du sier han slo. Si mer om det!
- Du nevner en venn som var sammen med deg, fortell om han så godt du kan!
- Du fortalte til meg helt i begynnelsen at han gikk til søsteren din, og hun skrek. Si mer om det?
- Du sa at han ristet deg og var sint. Fortell mer om det!

Oppsummeringer underveis i samtalen

- Oppsummer det du mener er det viktigste barnet har sagt i samtalen – gjerne flere ganger i løpet av samtalen. *Bruk barnets egne ord/formuleringer i oppsummeringen*
- Oppsummeringene har som hensikt å:
  - sjekke ut om du har fått med deg det barnet har sagt og om barnet mener at dette er det viktigste
  - gi deg selv tid til å tenke over hva du vil gå videre på i samtalen (oppsummeringen kan legges inn før en pause i samtalen der du ev. kan drøfte samtalen med en kollega)

Utfordring 1: Ledende spørsmål

Eksempler på ledende spørsmål: (Prøv å omformuler til åpent spørsmål)

- Du sier at pappa klikka – slo han deg?
- Var det ok å være sammen med han?
- Det var vel moro/koselig/gøy...
- Brukte han å slå deg
- Tok han å slo deg ned?
- Hadde han svart lue?
- Var håret hans langt?
- Var det spennende å være der?
- Nå skal vi snakke om hva han har gjort for noe slemt mot deg.
- Gjorde det vondt?
- Hvor var det dere kjørte da - hjem til onkel?

Utfordring 2: Årsaksforklarende spørsmål

Egnet til å gi ansvar og skyld

- Hvorfor gikk du å la deg sammen med han?
- Hvorfor gikk du ikke der i fra?
- Du dro hjem til onkel, sier du. Hvorfor gjorde du det?

Utfordring 2: Projisering

Spørsmålet tillegger barnet opplevelser som den voksne antar barnet har, og kan tolkes som den voksnes projisering

- Har du gruet deg fælt til å komme hit?
- Synes du det var litt ekkelt, eller?
- Selv om dette er vanskelig å snakke om...
- Er ikke det litt grisete ord, da?

Utfordring 2: Selektiv bekreftelse

Man søker bekreftelse på egne antagelser og neglisjerer andre:

- B: Jeg ville ikke være der fordi alle de mennene var slemme med meg, de tok meg opp på bordet og det ville ikke jeg. Og de glodde
- V: De mennene. Da var faren din også der?
- B: ja
- V: Fortell hva han gjør?
- B: Ingenting.

Avslutning av samtalen

- Anerkjenn det barnet har formidlet
(bra ,viktig ,riktig å fortelle, voksne har ansvar for slikt.....)
- Forsikre om at du nå tar ansvaret. (Evt info og avtaler rundt det som skjer videre)
- Omsorg. Hente barnet tilbake til hverdagen

Øvelser i virksomheten og ellers

- Prøv ut bruk av metodikken i kommunikasjon med en kollega om et positivt/ufarlig tema (forrige sommerferie, sist bursdagsfeiring, en fritidsaktivitet eller noe annet).
  - Aktiv bruk av bydende og beskrivende form, nøkkelspørsmål osv.
- Reflekter i gruppa om hvordan det gikk? (f.eks. hvordan unngå ledende spørsmål)
- Bruk metodikken utenfor jobben (i kontakten med egne barn eller andre)

Sentrale referanser

SNAKKE – samtalehjelp for den som er bekymret for et barn eller en ungdom (www.snakkemedbarn.no)

Kari Trøften Gamst: (2011) *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor*. Universitetsforlaget. Oslo.

Åse Langballe (2011) *Den dialogiske barnesamtalen*. NKVTS

E-læringsverktøyet «*Om vold og seksuelle overgrep for ansatte i barnehage og skole*» (www.rvts.nord eller www.helsekompetanse.no)

Hva bidrar til utvikling og vedlikehold av kompetanse

- Øvelser – trening: Prioritering av tid og praktisk tilrettelegging
- Fagpersoner som kan være til støtte og veiledning
- *Oppfølgings- og veiledningsteam (tilpasset lokale forhold) – faste møter?*